

och rymmer fler perspektiv och utgångspunkter. Men även om Stenberg gör en etnografisk studie med syfte att ”studera på vilka sätt spelarna gör sina egna virtuella liv meningsfulla tillsammans och vilken roll de virtuella världarnas kontextuella betingelser spelar” strävar han också efter att kategorisera. Han ställer frågan ”Spelar man eller leker man?” (s. 31–33) och analyserar ”vad för slags värld World of Warcraft egentligen är” (s. 148). När han resonerar kring den magiska cirkeln och World of Warcrafts likhet med arbete ger han sig på att definiera vad spel är. Om detta finns mycket skrivet inom såväl Game Studies som inom det bredare fältet spelforskning. Det hade därför varit önskvärt att han tydligare förhållit sig till dessa fält utifrån sin position som etnolog.

*Den allvarsamma leken. Om World of Warcraft och läckaget* är på flera sätt något helt nytt inom etnologin. Det är mig veterligen den första etnologiska doktorsavhandlingen om onlinerollspel. När allt fler människor tillbringar allt mer tid i virtuella världar, som t.ex. World of Warcraft, kan inte etnologer ställa sig utanför dessa. Liksom vi studerar och förhåller oss till olika grupper, miljöer och kulturer offline så måste vi också studera och förhålla oss till detta online. Som Stenberg också visar så tydligt finns det inga fasta gränser mellan världarna. De påverkar och relaterar till varandra, eller med Stenbergs terminologi: det läcker mellan världarna. Det går inte att förstå den ena utan att förstå den andra. Detta gör hans studie till ett värdefullt bidrag till den etnologiska forskningen.

Spelforskning är ett tvärvetenskapligt fält där såväl perspektiv som metoder skiftar. Men allt fler spelforskare har börjat intressera sig för *spelarna* och just de frågor Peder Stenberg ställer: vad är det de gör, varför och vad betyder det? Här har etnologer med sin tradition av att arbeta etnografiskt och att studera kulturbygge och fokusera på det vardagliga och till synes triviala mycket att tillföra. Etnografi har kommit att bli ett modeord och det är många som idag säger att de arbetar med etnografi. Dessa etnografiska studier visar sig dock vid närmare betraktande många gånger vara bristfälliga och mycket ytliga. Stenberg däremot har genomfört ett grundligt etnografiskt fältarbete och därmed skaffat sig en förståelse för spelarkulturen, spelet och förhållandet mellan den verkliga och den virtuella världen som bara någon som själv blivit en del av det han studerar kan uppnå. Hans studie är därmed också ett viktigt bidrag till spelforskningen.

Charlotte Hagström, Lund

Magnus Linnarsson: *Postgång på växlande villkor. Det svenska postväsendets organisation under stormaktstiden*. Nordic Academic Press, Lund 2010. 281 s., ill. English summary. ISBN 978-91-85509-42-3.

Den statliga förvaltningens och kommunikationernas betydelse för stormaktstidens Sverige har sedan länge understrukits i flera historiska undersökningar. Magnus Linnarssons avhandling *Postgång på växlande villkor. Det svenska postväsendets organisation under stormaktstiden* är ett bidrag till denna forskning och omfattar det svenska postväsendets första hundra år fram till 1720. Geografiskt sträcker den sig över det som idag kallas Sverige och Finland.

Syftet är ”att med postväsendet som exempel förklara varför den svenska staten vid olika tidpunkter övervägde olika alternativ och slutligen valde en organisationsform till förmån för en annan” (s. 22). Linnarsson är alltså intresserad av hur den svenska staten organiserade sin förvaltning i allmänhet men också hur kommunikationer löstes under stormaktstiden. Fokus ligger på organisationen av Postens högsta ledning. Redan tidigt gör Linnarsson klart att han är intresserad av att utmana den gängse uppfattningen om Posten som en arketyp för ett statligt centralt verk. De teoretiska ingångarna hämtas från nutida företagsekonomisk organisationsforskning. Han skiljer därvid på hierarkisk drift, där staten driver verksamheten själv, och entreprenad, där verksamheten arrenderas ut till eller köps av privat aktör.

Källorna till undersökningen omfattar både sådana som är tillkomna av postorganisationen för att direkt reglera eller på annat sätt påverka verksamheten och sådana som på annat sätt berör eller belyser Posten. Till de senare hör Riksrådets protokoll och riksdagsmaterial. Linnarsson noterar att den här sortens normativa källor äger en svaghet i att de ur ett källkritiskt perspektiv säger något om avsikter men inte nödvändigtvis om genomförande och praktiker. Konsekvenserna av denna källkritiska fundering blir i avhandlingen dock inte mycket mer än en fundering. Med viss självklarhet anser han att källorna från statsförvaltningen är en ”tillgång”, men på vilket sätt de skulle vara ”trovärdiga” lämnas i ovisshet (s. 46). Litet förvånande är det att en historiker lämnar den källkritiska diskussionen efter ett så rudimentärt resonemang. Historikers disciplinära självbild omfattar ju gärna en uppfattning om en avancerad källkritisk apparat som här alltså inte riktigt framträder eller kommer till uttrycklig användning. Frågan om vilken potential

och vilka begränsningar som ligger i källorna lämnas i huvudsak obesvarad i inledningen.

1600-talens europeiska postsystem användes inte bara för statlig post utan också av privatpersoner, inte minst av adelsmän, köpmän och diplomater. Anledningen var främst att de statliga postsystemen var avsevärt billigare och effektivare än privata lösningar (s. 50).

Påbud från Johan III och Karl IX angående skjutsningar menar Linnarsson är de tidigaste tecknen på att staten ägnade brevbefordran någon tankemöda. Men det var först med Axel Oxenstiernas förslag från 1624 som Posten fick en mer utvecklad organisatorisk form. Förslaget berör detaljerat hur nio postlinjer skulle fungera, hur betalning skulle ske, hur många mil som en gående resp. ridande kurir skulle tillryggalägga på en dag etc.

Oxenstiernas förslag tycks dock inte ha förverkligats i nämnvärd omfattning. Det var inte förrän 1636 som en postförordning beslutades och sjösattes. Postorganisationen fick Anders Wechel som chef, efterträdd året efter av sin fru och änka Gese sedan han avlidit. 1646 tycks postväsendet ha fått en mer fast och reglerad organisation. Linnarsson pekar på hur staten hade tagit ett fast grepp om verksamheten samtidigt som den nya postmästaren Johan Beijer drev den på ett slags entreprenad där eventuella överskott ingick i hans ersättning.

Ett litet skojigt och intressant exempel på vilka förutsättningar som gavs för att ordna en regelbunden och kontrollerad postgång, är svårigheten att ställa och följa krav på hur lång tid de städslade bönderna skulle ges för att transportera post. Det hade uppgivits målsättningar om att en mil fick ta två timmar till fots. Men hur lång var en mil? Svaret skiftade på olika ställen i landet. Och hur lång var en timme? Det är inte lätt att veta om man saknar klocka eller inte kan avläsa den.

Det förefaller ha varit ganska lukrativt att ha ansvar för rikets postväsende. Man kunde få Posten som förläning, vilket Magnus Gabriel De la Gardie fick 1673. Som förläning hade han full kontroll över Postens ekonomi, vars överskott hamnade i den egna fickan. Postkassan drogs emellertid ett par år senare, 1677, tillbaka till kronan, vilket bl.a. gjorde det möjligt att budgetera Postens verksamhet. Den skulle nu komma att styras av Kanslikollegiet och blev ämbetsmannastyrd, ungefär

så som vi tänker oss ett verk eller myndighet. 1697 utsågs Samuel Åkerhielm till chef för postväsendet, en verksamhet som då, i antalet försändelser räknat, hade mer än tredubblats på 20 år.

Från år 1700 blev framförallt den utrikes gående posten successivt allt mer ansträngd. Båtlinjen mellan Ystad och svenska Pommern var stundtals stängd. 1716 inleddes försök att upprätta en linje mellan Göteborg och Amsterdam, en linje som kortvarigt drevs per entreprenad. 1718 års postförordning kom istället att fullt ut lita på anställd personal och kombinerades med postskjuts som möjligt samfärdselmedel med passagerare. För denna skjutsning fick gästgivarna ensamrätt. Med intäkter från gästgiverierna och passagerarverksamheten skulle postmästarna tjäna sina pengar. Linnarsson menar att denna förändring knappast syftade till att höja effektiviteten utan snarare hade som målsättning att sänka kostnaderna för en statsapparat som på grund av krigen var ekonomiskt hårt pressad. Men pendeln skulle, som Linnarsson uttrycker det, svänga en gång till. Efter Karl XII:s död 1718 återställdes postväsendet till den gamla ordningen med postbönder.

Med sin historia om postväsendet menar sig Linnarsson visa hur den svenska tidigmoderna stormakten inte förefaller så centraliserad och homogen som många historiker har framhållit. Linnarsson tematiserar sin undersökning med begreppen hierarki och entreprenad och riktar in sig på olika organisationsmodeller. Posten var under sina första hundra år knappast ett statligt verk. Det styrdes visserligen av regler och förordningar men organiserades på många olika sätt, varav några befinner sig långt ifrån vad som kan kallas ett ämbetsverk. Linnarsson menar att hans slutsatser också rimligen kan gälla andra statliga förvaltningar som tullen och salpetersjuderierna.

Med sin avhandling om Postens organisation de första hundra åren har Magnus Linnarsson lämnat ett gott, gediget och intressant bidrag till den svenska stormaktstidens historia. Den komplicerar och berikar onekligen bilden av den svenska statsförvaltningens historia i allmänhet och postväsendets i synnerhet.

*Lars-Eric Jönsson, Lund*